Ceranski balon kao životni stil i održiva tradicija

Palčić, Elena

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:786101

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository

zir.nsk.hr

UNIRI DIGITALNA KNJIŽNICA

Image not found or type unknown

Sveuļiliġte u Rijeci

Filozofski fakultet

Odsjek za Kulturalne studije

Studijska grupa: Kulturologija

Kandidatkinja: Elena Palļiĺ

Mentorica: doc. dr. sc. Sarah Czerny

Ceranski balon kao ġivotni stil i odrġiva tradicija

Rijeka, 30.06.2015.

SAŽETAK

U Hrvatskoj vrlo je mala zainteresiranost za folklornom umjetnošću i o njoj se malo govori. U istraživačkom radu prikazuju se djelatnosti i specifičnosti amaterskog folklornog društva „Cereň" koje se nalazi u središnjoj Istri. Prikazan je i povijesni pregled istarskog folklora, narodnih običaja i instrumenata. FD „Cereň" održalo je svoju sedamdesetogodišnju tradiciju zahvaljujući i posvećenosti mladima i kontinuiranom radu na poboljšanju uvjeta rada u kontekstu umjetničkog izražavanja. Od tradicionalnog i specifičnog ceranskog balona koji je varijanta istarskog baluna stvorili su životni stil.

Ključne riječi: folklor, „FD Cereň", ceranski balon, istarski balun, kulturna baština, amaterski, profesionalno, zajedništvo, popularizacija

SADRŽAJ

1. UVOD....1

2. ISTARSKI NARODNI OBIČAJI....2

3. STARI ZANATI....4

4. POVIJEST ISTARSKOG GLAZBENOG FOLKLOR....4

5. ISTARSKI GLAZBENI FOLKLOR....6

6. TRADICIONALNI FOLKLORNI INSTRUMENTI....8

6.1 ROŽENICE....8

6.2 MIH I MIŠNICE....9

6.3 SVIRALE....10

6.4 ŠURLE....10

6.5 SOPELICA....11

6.6 ISTARSKA TAMBURICA....12

6.7 TRI UDOMAĆENA GLAZBALA: TRIJEŠTINA,VIJULIN I BAJS....12

6.8 SASTAV GUNJCA....14

7. ISTARSKI NARODNI PLESOVI....14

8. FOLKLORNO DRUŠTVO „CERE“....15

8.1 OPĆA OBILJEŽJA....15

8.2 PRVI POČECI....16

9. NARODNA NOŠNJA ŽMINJŠTINE I CERANŠTINE....18

9.1 ŽENSKA NOŠNJA....18

9.2 MUŠKA NOŠNJA....21

10. ŽMINJSKI GOVOR....24

11. ISTARSKI BALUN....25

12. CERANSKI BALON....26

12.1 KOREOGRAFIJA....26

12.2 SVIRAČI I PJEVAČI 27

13. CERANSKI BALON KAO ŽIVOTNI STIL I ODRŽIVA TRADICIJA 28

14. ZAKLJUČAK.....31

15. PRILOZI 32

16. BIBLIOGRAFIJA 33

1. UVOD

Postmoderna je razdoblje u kojemu se u svim aspektima umjetnosti miješaju različiti stilovi. Sinteza različitih stilova i umjetnosti pridonosi stvaranju novih umjetničkih iskustava. Sastavni dio umjetničkog izričaja svakoga naroda su narodni običaji i folklor. Sveprisutan problem hrvatske folkloristike u 21. stoljeću jest približiti folklorni svijet publici. Iako je hrvatska folkloristika obilježila znakovite datume kao što je stogodišnjica izlaska prvog sveska antologije „Hrvatske narodne pjesmeñ i izlazak „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavenañ (Hameršak i Marjanić, 2010), pomaka u popularizaciji folklora nije bilo. Kada govorimo o folklornim grupama u Hrvatskoj, prva je pomisao najčešće mnogobrojan profesionalni Ansambl Lado koji djeluje već 66 godina. Vrlo se malo govori o običajima i amaterskim folklornim skupinama iz različitih dijelova Hrvatske.

Iz spomenutih razloga ću u svom završnom radu nastojati prikazati folklorne segmente amaterskih skupina kroz primjer analize amaterskog folklornog društva iz središnje Istre pod imenom „Čereñ i njegovog specifičnog oblika plesa i ceranskog balona. U odnosu na gore spomenuti Ansambl Lado, čiji su nastupi uglavnom komercijalne naravi i usmjereni prema publici, a plesači iznimno talentirani profesionalci, FD „Čereñ posve je drukčije. Članovima FD „Čereñ sudjelovanje u umjetničkom radu društva nije izvor zarade, već izvor zadovoljstva i predstavlja svojevrsni životni stil. Rad članova ne prestaje kada se zastor spusti, već se svakodnevno nastavlja kroz izradu instrumenata i nošnje, probe i druženje članova različite dobi koje veže zajednička ljubav. Zbog navedenog, izrazito je zanimljivo istražiti specifičnosti tog folklornog društva koji ne postoji zbog turista, publike, već je samo sebi svrha, a nastupi su samo prezentacija onoga u čemu članovi uživaju. U svom ću radu napravit kratak osvrt na istarsku folklornu povijest, narodne običaje, zanate, tradicionalne plesove i instrumente. Glavna pitanja kojima ću se baviti u radu jesu: Kakav je pristup amaterskih i profesionalnih folklornih skupina prema folkloru? Koji su razlozi dugogodišnjeg opstanka folklornog društva „Čereñ? Te, što za Cerane predstavlja ceranski balon? U argumentiranju svoje teze i odgovaranju na spomenuta pitanja poslužit ću se stručnom literaturom, internetskim izvorima te zvučnim i video snimkama, a prisustvovala sam i probama FD „Čereñ.

2. ISTARSKI NARODNI OBIČAJI

Istarski poluotok smjeġten je na sjeverozapadu Hrvatske, na samoj kopnenoj granici sa Slovenijom, te na morskoj granici s Italijom. Osim povezanosti s morem, Istru geografski karakterizira planinska visoravan Ĺiĺarija, tri vrste tla (crveno, crno i sivo tlo), te prisustvo triju rijeka: Mirne, Raġe i Pazinskog potoka (Pazinļice). Samo Mirna svoj pritok zavrġava u Jadranskom moru (Anonimno, 2015). Zbog geografskih faktora, Istra je kroz povijest bila staniġte razliļitih kultura i naroda. Histri, Rimljani, Slaveni, Habsburgovci, Mleļani ï sve su to narodi i plemena koja su omoguĺila nastanak i oblikovanje istarske tradicije te stvaranje narodnih obiļaja koji su se godinama prenaġali Ăs koljena na koljenoñ, iz starijih naraġtaja na mlaĽe. Rijeļ je o ļinovima, postupcima kojima se obiljeġavaju odreĽeni trenuci, segmenti, razdoblja u svakodnevnom ġivotu svakog pojedinca i obiljeġja su pripadnosti odreĽenoj kulturi. Obiļaji vezani uz istarsko podruļje mogu se podijeliti na cikluse godiġnjih obiļaja, ġivotnih obiļaja i obiļaja uz rad (Koroman & Nikoļeviĺ n.d).

Godiġnji su obiļaji najļeġće vezani uz krġćanske blagdane. Poļetak godiġnjih obiļaja vezan je uz boġiĺno razdoblje, odnosno roĽenje Isusa Krista, Boġjeg sina. Zapoļinje blagdanom Svete Lucije (13.12). Zatim se ciklus nastavlja s blagdanom Nove godine, a zavrġava blagdanom Sveta tri kralja (6.01.). Proljetni ciklus obiļaja poļinje Pustom ļetrdeset dana prije Uskrsa ili Vazma. U ovom se razdoblju njeguje zelenilo i trava. Uoļi svetog Jurja (23.04.) mladeġ se penje na stabla, a 1. svibnja mladiĺi nose na poklon djevojkama granu ili grm (Koroman & Nikoļeviĺ n.d). Ljetni ciklus obiļaja karakterizira paljenje krijesova, obiļaj koji u svojim korijenima ima mitsko, magijsko podrijetlo gdje takav ļin paljenja sprjeļava suġu u ljetnom razdoblju. TakoĽer, karakteristiļan je ritual zazivanja kiġe koji proizlazi iz obiļaja prperuġa ili dodola. Mladiĺi i djevojke od kojih bi se jedno omotalo u liġće ili travu ophodili bi selo i kuĺe pjevajuĺi napjev ĂOj dodoleñ (Koroman & Nikoļeviĺ n.d). Ljetni ciklus razdoblje je i proslave seoskih svetaca povodom kojih se organiziraju velike zabave s bogatim programom.

Ćivotni obiļaji veġu se uz ļovjekove bitne prekretnice od roĽenja do smrti. Obiļaji vezani uz roĽenje djeteta odnose se na gatanja o spolu i zaġtiti od zlih sila koje mogu napasti novoroĽenļe. Isto tako prema narodnim vjerovanjima zabranjeno je hvaliti dijete kako nebi postalo zlo i neposluġno kada odraste. Obiļaji vezani uz trudnicu odnose se na zaġtitu trudnice od zlih sila. Trudnica ne smije izlaziti noĺu ili se mora ļuvati raskriġja, mjesta gdje se sastaju ġtrige i ġtriguni (vraļevi). Mlade djevojke se od starijih ġena za vrijeme radosnih i tuġnih

životnih situacija razlikuju i po načinu odijevanja, gdje oblače takozvane modrne na radost ili modrne na tugu. Svadba mladića i djevojke zahtjeva poseban ritual. Svatovi dolaze s mladićem u kuću djevojke. Na putu od svoje kuće do kuće mlade, mladić moram proći i nekoliko prepreka kako bi dokazao da je spreman za ženidbu. Zatim slijedi obredni razgovor između mladoženjinih svatova i mladenkinih ukućana, izlazak lažne nevjeste, te na kraju prava mladenka. Svadbena povorka popraćena je glazbenim zvukom roženice ili harmonike, te blaguje prigodnim svadbenim kolačem. Nakon vjenčanja običaj je pustiti goluba u slobodu za dug i miran bračni život. Povodom smrti, običaj je da se zapaljene tinjalice stave u vodu kako bi duša pokojnika mirno napustila zemaljski svijet.

Kada govorimo o običajima vezanima uz rad, najčešće govorimo o poljodjelskom radu gdje se različitim ritualima nastoji osigurati dobar i bogat urod. Vrlo je bitno uskladiti određeni rad na zemljištu s lunarnim ciklusom i nesretnim danima koji su 7., 17. i 27. dan u mjesecu (Koroman & Nikolčević n.d). Običaji o osiguravanju dobrog uroda karakterizirani su magijskim ritualima i vjerskim činovima. Obavljaju se magijski činovi protiv korova, nametnika, neplodnog uroda. Blagoslivlja se usjev posvećenom uskrsnjom vodom, posipa pepelom, grančicama. Čitelji usjeva obavezni su umiti se prije obavljanja rada na usjevu. Rituali vezani uz stoku tiču se zaštite stoke od bolesti i uroka, postupcima uvođenja stoke unatrag, gonjenjem stoke ili blagoslivljanjem stoke posvećenom maslinovom grančicom. Isto tako za zdravlje stoke uobičajeno je zazivati pomoć sv. Antuna Opata molitvom.

Jako bitan dio gore spomenutih istarskih narodnih običaja je i folklor, folklorna glazba, folklorni plesovi i nošnja. Istra se može pohvaliti vrlo specifičnim folklorom koji se održao do danas u različitim kulturnim društvima. Folklor daje osvrt na dio zavičajne povijesti o kojoj ima malo sačuvanih materijala, o kojoj se malo govori, ali koja je pridonijela jedinstvenom načinu života i pristupa određenim preprekama i životnim situacijama. Nije strana ni činjenica da prolazeći kroz istarska sela u velikom broju konoba danas možete uz kamin pronaći bukaletu (vrč) vina, pokoji tradicionalni instrument, starinski zanatski pribor, čivače magične, minijature jarmova, potkovu obješenu prema gore koja donosi sreću u domu. Radi se o ostavštini stvorenoj starim zanatskim poslovima.

3. STARI ZANATI

Kada govorimo o starim zanatima valja spomenuti slumske zidare. Radi se o majstorima s područja Ćićarije. Koristili su ilovaču kao veznik, te su kamenje sami klesali i dovodili ga na gradilište nakon što bi iskopali temelje za gradnju volti, pragova i krova (Bijaći, 1999.). U zidarskom zanatu u Istri bila je i popularna gradnja čterni (bunara). Radilo se o vrlo zahtjevnom poslu gdje se morala osigurati nepropusnost vode, te nije svaka čterna osiguravala ukusnu vodu. Također, u zidarskom su zanatu istarski kažuni i poljske kućice bili dio krajobrazne arhitekture i zavičajne umjetnosti. Najviše kažuna danas ima na jugu Istre, ali ih se može pronaći i u drugim predjelima. Mjesto gdje će se graditi kažun bilo je bitno, jer iz kažuna se trebalo vidjeti polje i stoka koja je na ispaši. Krov kažuna bio je izgrađen od istarskih škrila. Osim zidara vrlo je bio cijenjen kovački zanat koji se prenosio Ča s koljena na koljenoč. Kovači su izrađivali kućanske potrepštine, pribore, alate te pomagali ratarima i domaćicama. Na području Čepića u selu Obrani ći 1906. godine nastala je jedna od prvih kovačkih radionica u vlasništvu Franeta Orbanića (Bijaći, 1999). Obuća i odjeća se ručno izrađivala, stoga je rad na preslici bio vrlo zastupljen u Istri. Preslica je sprava koja se sastoji od komada lijepo oblikovanog drva s dva velika uha sa strane i tzv. batućom u sredini koji je služio za držanje vune (Bijaći, 1999). U ljetnim mjesecima sakupljalo se 15 i 20 žena koje bi zajedno plele, krpale i prele. Druga faza u izradi odjevnih predmeta bilo je tkanje. Zatim se istkani tekstil dao na stupanje u stupu. Stupari su se nalazi na jačim vodenim tokovima. Stupana tkanina bi se zatim osušila i izravnala Posljednje dvije stupare bile su u funkciji 60-ih godina dvadesetog stoljeća u Zariču (Bijaći, 1999). Zidari, kovači, stupari nerijetko su bili i glazbeno nadareni. Svoje bi vrijeme nakon napornog posla provodili odmarajući u ugodnom društvu i svirajući sopele. Na seoskim gozbama plesali su se isključivo folklorni plesovi i služala folklorna glazba. Za ostalu vrstu glazbe se početkom dvadesetog stoljeća u Istri nije ni čulo.

4. POVIJEST ISTARSKOG GLAZBENOG FOLKLORA

Istarski glazbeni folklor postao je prepoznatljiv nakon završetka Drugog svjetskog rata. Prema svjedočanstvima dr. Josipa Milčevića, istarski folklor prvi je put predstavljen široj publici 1934. godine na Krčkom festivalu. Naredna godina, 1935., predstavlja početak održavanja folklornih manifestacija u Zagrebu (Perniš, 1997). Međutim, za vrijeme talijanske okupacije

Istre, folkloraši nisu smjeli nastupati. Talijanski režim nije dopuštao isticanje istarskog identiteta putem folklora. Stoga u navedenom razdoblju istarski folklor ostaje nepoznat široj hrvatskoj publici. U razdoblju talijanske okupacije veliki je problem predstavljalo očuvanje folklorne tradicije. Veći na istarskog stanovništva emigrirala je iz zemlje, a među njima i velik broj folkloraša. Isto tako, predaja folklornih vještina s generacije na generaciju bila je vrlo ugrožena. Problem je riješen osnivanjem folklornih grupa unutar skupina istarskih emigranata. Primjerice, grupa istarskih emigranata pod imenom „Matica kazališnih dobrovoljaca" koja je brojila 24 člana postigla je zavidan uspjeh 1936. godine na Olimpijadi u Berlinu (Perniš, 1997). Uspjeh folkloraša pridonio je promociji istarskog folklora unutar i izvan granice Hrvatske. U vremenu određivanja granica između Jugoslavije i Italije istarska se folklorna glazba izvodila u znaku predstavljanja hrvatstva Istre. Razdoblja koja slijede zanemaruju folklor koji se počinje smatrati primitivnim načinom umjetničkog izražavanja. Sličan primjer nalazimo i u razdoblju kolonizacije Islanda gdje su skandinavski kolonijalisti zahtijevali od domorodaca odricanje od tradicionalnih rituala te apsolutnu poslušnost vlasti. U Južnoj Americi su kolonizatori (konkvistadori) pak prisilno pokrštavali domorodačko stanovništvo, nametali uporabu španjolskog i portugalskog jezika, uništavali tako tradiciju i kulturu, posebno zlatne i srebrne kipove te artefakte. Autohtono je stanovništvo uspjelo sačuvati politeističke vjerovanja miješajući ih s kršćanstvom, a uspjeli su se sačuvati i autohtoni jezici ï ajmarski, keč uanski, Guarani (Anonimno, 2014).

Iako je istarski folklor u razdoblju Jugoslavije bio relativno zanemaren, postojala je želja za oživljavanjem tradicije. Održano je nekoliko folklornih smotri u Puli gdje su nastupali narodni plesači, pjevači i svirači iz svih dijelova Istre te iz Rijeke, Opatije i Kastva. Održan je i 1. Prosvjetni sabor na kojem se odlučilo da se folklorna tradicije Istre treba njegovati, te da se svake godine organiziraju smotre folklora. Ukidanjem kotara Pula, smotre se više nisu održavale. Organizaciju su preuzele omladinske skupine, međutim vodstvo i rezultati nisu bili uspješni. Voditelji tadašnjih folklornih skupina bili su podrijetlom iz krajeva izvan Istre. Poznavali su druge folklorne tradicije, a obzirom na koje su istarski folklor smatrali manje atraktivnim, zanemarivali su ga. 60-ih godina dolazi do preokreta u istarskom folkloru zalaganjem Tone Peruška te snimanjem emisija o istarskoj narodnoj glazbi na Radiostanici Pula. Snimanje radio emisija povećalo je popularnost folklora i među mlađom publikom. Dodatna revitalizacija istarskog folklora dogodila se 1965. godine postavljanjem profesora Slavka Zlatića na mjesto ravnatelja srednje glazbene škole u Puli. Slavko Zlatić zalagao se za snimanje istarskog narodnog blaga. Na dane 13. i 14. kolovoza 1966. godine održana je 1.

središnja Smotra narodne glazbe i plesa Istre u Motovunu (Perniš, 1997). Iste godine počela je organizacija općinskih folklornih smotri. U Motovunu su se smotre održavale do 1981. godine. Radio emisije dovele su istarski folklor do vrhunca popularnosti, te se 80-ih godina počelo sa snimanjem gramofonskih ploča kojima je bio obuhvaćen cjelokupan opus folklora u Istri. Nakon gramofonskih ploča i napretka tehnologije izdane su i prve kazete. Uspješnosti i dugotrajnosti smotri pridonijeli su članovi Odbora središnje smotre narodne glazbe i plesa Istre. Do velike zainteresiranosti za istarski folklor došlo je isto tako zahvaljujući i organizaciji smotri izvan Istre. Tako su organizirane Međunarodna smotra folklora u Zagrebu i Vinkovačke jeseni. Također, 1972. godine narodni svirači iz Pule, u suradnji s Bošnjakom Petrovićem, nastupali su u Zürichu (Perniš, 1997).

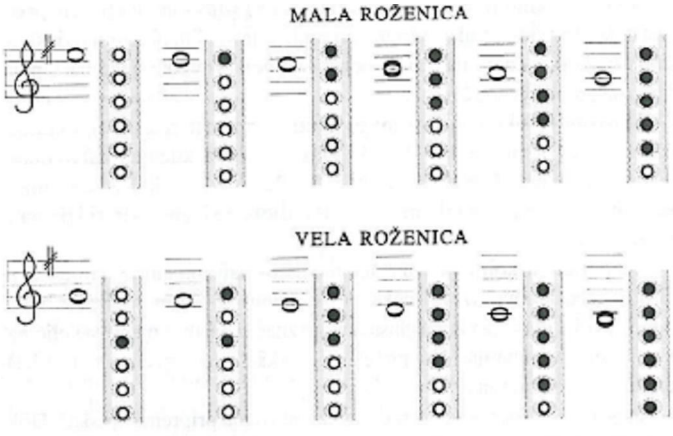
Bez obzira na životne okolnosti i poteškoće, folklorna glazba je oduvijek predstavljala mjesto odmaka od svakidašnje rutine i mjesto obiteljskog zajedništva. Naročito u proširenim obiteljima s više djece gdje bi se za vrijeme zajedničkih ručaka uvijek pjevalo. Razna ograničenja vladajućih režima nisu uspjela iskorijeniti način života i običaje stanovništva. Kako je bilo teško baviti se folklorom za vrijeme talijanskog režima ističe i Anton Rudan iz Rudani: „Svirali smo potajice, skrivajući se od karabinjera, jer ako bi nas zatekli kako sviramo, oduzeli bi nam sopele.“ (Perniš, 1997). Sopele i ostali tradicionalni instrumenti predstavljali su kulturno bogatstvo.

5. ISTARSKI GLAZBENI FOLKLOR

Područje od Senja do Savudrije uključujući i jadranske otoke razlikuje se od ostalih folklornih područja Hrvatske obzirom na 5 vrsta glazbenog folklora: pjevanje na tanko i debelo, bugarenje, crkveno obredno pjevanje, narodna glazba otoka Suska i narodna glazba talijanske etničke zajednice.

1) **Pjevanje na tanko i debelo** karakteristično je po nizu od 6 netemperiranih tonova poredanih prema gore sa sve užim razmacima naizmjence cijelog tona i polutona (Veljović, n.d). U izvedbi na tanko i na debelo izmjenjuju se ili dva muška glasa, kombinacija muških i ženskih glasova ili dva ženska glasa. Takav način izvođenja dobio je ime po sličnosti glasova sa svirkom na tankoj (maloj) i debeloj (veloj) roženici. Kod izvođenja sviranja na tanko i debelo napjev se izvodi na velikoj roženici, a pratnja na maloj. Radi se o izvedbi tonskog niza

istarske ljestvice, za ļiju je definiciju zasluģan Ivan MateticÍ Ronjgov. Dvoglasno pjevanje i sviranje na istarskoj ljestvici uvrģteno je 2009. godine u UNESCO-ov popis nematerijalne kulturne baģtine.

Svirka na maloj i na veloj roģenici (ZoviÍ, J., 2002)

2) **Radnja bugarenja** dolazi od rijeļi bugariti ģto znaļi tuģiti se, ģaliti. Bugarenje se izvodi u selima sjeverne Istre (ĹiÍarija). Dvoglasni je stil pjevanja koji se izvodi skupno. Stanovnici ĹiÍarije, ĹiÍi, svoj tradicijski naļin pjevanja ne nazivaju terminom bugarenje, veÍ zarozgat (PerniÍ, 1997). .

3**) Crkveno obredno pjevanje** spoj je napjeva gregorijanskog korala i mjeģavine utjecaja narodne glazbe s istarskim dvoglasjem. Ostalo je oļuvano na otocima Krku, Pagu, Cresu te u nekoliko istarskih crkava meĽu kojima crkve u LaniģÍu i PiÍnu.

4) **Narodna glazba otoka Suska** ostaje nerazrijeģen fenomen. Susaļki folklor specifiļan je od okolnih podruļja po obiļajima, noģnji i govoru.

5) **Narodna glazba talijanske etničke manjine** temperirana je i mediteranskog je karaktera (PerniÍ, 1997). Rasprostranjena je u istarskim gradovima Ġiģanu, Galiģani, Balama i Rovinju.

U starija vremena, ljudi bi se okupljali u gostionicama, ispod murvi (duda) u seoskim sredinama, te bi uz koju igru karata briģkule ili treģete i ļaģu domaÍeg vina zapjevali na tanko i na debelo. Radilo se o vrsti zabave za koju nije bio potreban financijski troģak, veÍ dobra volja i ugodno raspoloģenje. Takva tradicija nije sasvim iģļeznula u pojedinim istarskim selima kao ģto je selo Cere, gdje se i dalje njeguje spomenuti naļin zabave. Nekada znaju doÍi

sviraļi i odsvirati na tradicionalnim istarskim instrumentima, ali i na onima koji su prisvojeni od strane Istre zbog dugogodiġnjeg raznolikog vladarskog reġima kao ġto je harmonika trijeġtina.

6. TRADICIONALNI FOLKLORNI INSTRUMENTI

6.1 ROŽENICE

Roġenice, sopele, sopile sopiele, pifferi, tuturace ili supelele ovisno o istarskom podruļju gdje se koriste najmlaĽi su i najpopularniji istarski instrument. Roġenica je ostatak europskog glazbala ġalmaja koji je nastao 1700. godine. U sastavu roġenice su dva drvena puhaĺa instrumenta**: mala (tanka)** roġenica koja je duga oko 50 cm i **velika (vela)** roġenica koja je duga oko 65 cm (PerniĺŚ, 1997). Sastoje se od 4 dijela: piska, ġpuleta, prebiralice i krila.

Pisak je dvostruki jeziļac koji stvara ton, a sastoji se od dva lista tanko otesane trstike. Kod male roġenice dugaļak je 3 cm, a kod velike oko 4 cm (PerniĺŚ, 1997). Prije sviranja izvoĽaļi pisak umoļe u bijelo vino radi lakġeg sviranja.

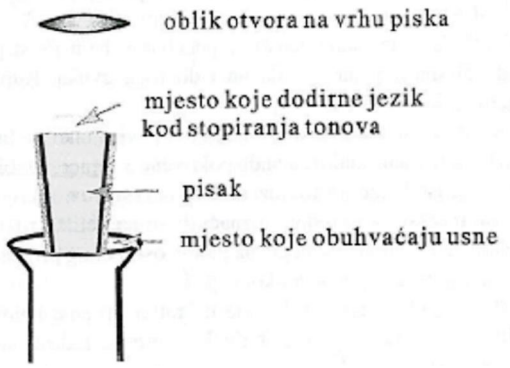
Špulet (tondak, ġitbrica) je valjkast drveni stupiĺŚ u kojeg se usaĽuje pisak.

Prebiralica (kanela) glavni je dio roġenice. Radi se o drvenoj cijevi sa 6 rupica za prebiranje koje su porazmjeġtene u pojednakim razmacima od oko 2,5 cm na maloj i 3 cm na velikoj roġenici. Duġina velike roġenice je 36 cm, a male 26 cm (PerniĺŚ, 1997).

Lijak (krilo) lijevkasti je drveni tulac u kojem se postavlja prebiralica i koji pojaļava intenzitet zvuka. IzraĽene su od razliļitih vrsta drva kao ġto su maslina, orah, lovor.

Roġenice (PerniĺŚ, R., 1997)

Roģenice (ZoviĺJ., 2002)

6.2 MIH I MIŠNICE

Mih, mijeh, meh, mieh, meģnice glazbeni je instrument veoma sliļan gajdama, dudama i talijanskim cornamusama. U **miješini** se skuplja zrak, izraĽuje se od janjeĺe ili jareĺe koģe. Sviraļ miha (miģniļar) puģe u mjeģinu kroz otvor (**kanu**) duģine 15-20 cm koja je napravljena od puranove kosti, drva ili plastike. S unutraģnje strane kane smjeģten je ventil **(zaletavac)** koji spriječava povratak zraka iz mjeģine. Na vrat (**kolarin**) se utakne **did** (tulac, glaulja, grljak) naļinjen od jasena i duģina mu je od 6-8 cm. U did se postavljaju miģnice (meģnice, miģnjice). Radi se o dvostrukoj svirali koja na desnoj prebiralici ima 5, a na lijevoj 3 rupice koje su meĽusobno udaljene 2 cm (PerniĺJ., 1997.). Miģnice se prave od drva masline, treģnje,smreke.

Mih (Palļiĺ, E., 2015)

Miģnice (Srdoļ, M., 2004)

6.3 SVIRALE

Svirale se još nazivaju i vidalice, duplice, volarice, dvojnice, ovčarice, gurle, dvojkinje, fidulice ili dvojice. Radi se o jedno te istom instrumentu koji u različitim dijelovima Istre poprima drugi naziv. Svirale su puhačko glazbalo netemperiranog ugođaja. Sastoje se od dvije **sastavljene sviraljke** i dva **piska** od drveta. Izrađuju se od tvrdih vrsta drva kao što su maslina, javor, trešnja. Drvo pomoću kojeg se izrađuju svirale mora se sušiti 4-5 godina (Perniš, 1997). Svirale nemaju definirane dimenzije, međutim duljina svirale određuje njenu intonaciju. Što je svirala duža to je tonski niz niži i obrnuto. Tri su načina izvođenja melodije na sviralama: u normalnom registru tonskog niza, prepuhavanjem tonova ili kombinacijom dvoje spomenutih gdje se lijevom rukom izvodi melodija u visokoj skali, a desnom u niskoj skali.

Svirale (Anonimni, 2015)

6.4 ŠURLE

Gurle su vrlo slične sviralama i mišnicama, ali imaju posve odvojene dvije sviraljke na gornjem dijelu i ojačane u obliku debljeg prstena. Također imaju dva piska. Sastoje se od zaobljenog dijela grkljana (**did**) na koji se utaknu dvije **kanelice s piskima**. Na desnoj kanelici su 4 rupe, a na lijevoj 3 rupe te jedna rupica je izbušena iza desne sviraljke. Dužina gurla je 21 cm (Perniš, 1997).

Ġurle (PrimoġiĺV., 2015)

6.5 SOPELICA

Sopelica ili pastirska svirala najmanje je istarsko narodno glazbalo. Dugaļka je oko 30 cm. Ima oblik roġenice, ali s drvenim piskom kao svirala. Na prebiralici ima 7 rupica, 6 s prednje i 1 sa straġnje, razmak izmeĽu rupica je 2,5 cm (PerniĺV., 1997).

Sopelica (Anonimni, 2015)

6.6 ISTARSKA TAMBURICA

Tamburica ili cindrom glazbalo je s dvije ģice. Sastoji se od **korpusa**, **gornje daske**, **hvataljke**, **kobilice** i **konjića** na kojima se naslanjaju ģice. Na hvataljci se nalaze 12 ģiļanih pregrada (**pasa**) (PerniĆ, 1997). Razmaci izmeĽu pregrada na hvataljci iznose 3 cm. Rasprostranjena je u selima na ĹiĆariji. IzraĽuje se od javora, klena ili ģestila. Veliļina tamburice je oko 70 cm.

Istarska tamburica (Anonimni, 2015)

6.7 TRI UDOMAĆENA GLAZBALA: TRIJEŠTINA, VIJULIN I BAJS

Trijeģtina, vijulin i bajs doprla su u Istru iz alpskog etnografskog podruļja, iz sjeverne Italije i Slovenije.

Trijeģtina ili Ploner (po prezimenu najpoznatije obitelji graditelja) je dijatonska harmonika, stigla je u Istru iz Trsta. Sastoji se od **25 dugmeta** i **8** ili **12 basova** (PerniĆ, 1997). Pojedino dugme daje razliļiti ton kada se razvlaļi, tlaļi **mijeh**.

Trijeġtina (Srdoļ, M., 2004)

Vijulin ili violina temperiran je instrument koji moġemo zabiljeġiti u polutonskom sustavu.

Sviraļ vijulina (MariĹ, M., 2015)

Bajs ili mali vijulin namjenjen je svirci za ples, plesovima koji potjeļu iz sjeverne Italije (mafrina, ġetepaġi, marļa) ili Austrije (polka, ġpic- polka, mazurka, valcer). Sastoji se od dvije ġice napravljenih od goveĽih crijeva. Radi se o instrumentu veĹem od violine, ali manjem od kontrabasa.

Bajs (Anonimni, 2015)

6.8 SASTAV GUNJCA

Gunjci ili gunci ime je za sastav koji je od samih poļetaka bio sastavljen od dva instrumenta violine i bajsa i koji izvodi plesnu glazbu. Gunjce su kasnije poļeli svirati osim violine i bajsa takoĽer klarinet, zatim trijeģtina i trombeta. Gunjci su izvodili polke, valcere, mazurke, koraļnice, a sve su to plesovi koji su uģli u repertoar istarskih narodnih plesova zbog prisustva razliļitih kultura i tradicija na istarskom podruļju.

7. ISTARSKI NARODNI PLESOVI

Istarski narodni plesovi su po obliku vezani uz alpsku plesnu zonu, a po sadrģaju dio su hrvatske matice s obzirom na etonologķke i etnopsihologķke znaļajke (Ivanļan, 1963.). Sama povijest razvoja plesa vezana je uz cjelokupni druģtveni odnos ģto ukljuļuje primarne ļovjekove ģivotne potrebe, primjerice lov i sabiranje plodova. Stoga, najstarije spominjanje plesa u Istri datira iz vremena kada je lov bio jedini izvor ļovjekova preģivljavanja, pa je iz tog vremena zabiljeģen tzv. zajc ili zeļji ples. Srednji vijek mraļno je doba plesne umjetnosti. Naime, crkva zabranjuje izvoĽenje bilo kakvog oblika plesnog izriļaja smatrajuĆi ga vraģjim

ļinom. Postoji pretpostavka da su potkraj srednjeg vijeka u Istri nastali plesovi u paru kao ġto je balun, ġetepaġi, tanac, stajeris. Karakteristiļnost samog plesa jest i organizacija plesaļa, i odreĽenih situacija u plesu koje su u poļecima bile strogo odreĽene. Prvi je ples pripadao ġupanu koji ga je kasnije mogao prodati. Istraġivaļ plesa Ivan Millļetiĺ tvrdi da je ples zapoļinjao matinjadom, nakon ļega je sljedio uzvik: ĂKi je prvi?ñ Dakle, mjesto kolovoĽe zadobivala bi osoba koja bi plaĺala odreĽenu svotu novca. Iz navedenog je nastao tzv. capo di ballo (zapovjednik ili kolovoĽa plesa) (Ivanļan, 1963). Capo di ballo je upravljao plesovima kao ġto su ples na kantrege (na stolicu), balo di kuġin (na jastuk), plesne igre, te plesovi koji upuĺuju na ples pod nazivom promena koji je i dalje aktualan, a to su: il ballo della coda (ples repa), te i mal gradito amante (slabo cijenjen ljubavnik). Koreografska rjeġenja plesova zapoļela su pojavom zvonļara ļiju su kretnju obiljeġila ritmiļki usklaĽena zvona zavezana oko struka. U nadi za boljim urodom salate, repe i konoplja mladiĺi poredani s jedne strane, a djevojke s druge izvodili su ples della verdura (ples povrĺa) kao jedan oblik praznovjernog ļina. S obzirom na strukturiranost, plesovi u Istri do danaġnjeg dana odrġali su odreĽene norme definirane ritmiļkim mjerama. Tako se balun i plesne igre izvode u 4/4 mjeri, mazurka i valcer u 3/4 mjeri, ġpic polka, stara istarska polka i ġetepaġi u 2/4 mjeri (Ivanļan, 1963). Mjesto izvoĽenja plesova bilo je mjesto ispred crkve ili oko ġterne (bunara). Navedeni je obiļaj bio prilika za mladiĺe i djevojke da razmjene poruke, doġive ugodne trenutke uz nadzor odraslih osoba. Plesalo se i na raznim sveļanostima, pirovima, folklorni ples protezao se kroz razna ġivotna dogaĽanja. Danas se folklorni plesovi izvode na razliļitim mjestima kao ġto su trgovi, gradske jezgre, otvorene pozornice, ali i spomen domovi gdje folklorna druġtva izvjeġbavaju plesne korake, ġto je i sluļaj folklornog druġtva o kojem ću govoriti u nastavku.

8. FOLKLORNO DRUŠTVO „CERE“

8.1 OPĆA OBILJEŽJA

Folklorno druġtvo ĂCereñ najstarije je folklorno druġtvo u Istri. Selo Cere nalazi se na cesti Barban ï Çminj. Pokretaļ folklornog druġtva ĂCereñ bio je gospodin Anton (Tone) Rudan ï Starina zvan Domļiĺ iz sela Rudani, roĽen 1882. godine (Perniĺ, 1997). U mladosti je Rudan ļuvajuĺi ovce u obliġnjim Saviļenskim poljima uvjeġbavao prve note na roġenicama. Zahvaljujuĺi velikoj strasti prema plesu, glazbi i sviranju, te velikom upornoġću, Rudan je

nakon osnivanja obitelji polako zapoļeo s pribliġavanjem folklora lokalnim mladima i susjedima. U folklor je isto tako ukljuļio desetogodiġnjeg sina, takoĽer Antona. Sluġbeni poļetak djelovanja FD ĂCereñ jest 1945. godina. Danas FD ĂCereñ broji 30-ak ļlanova podijeljenih u dvije grupe te djeluje u sklopu Spomen doma sela Cere kraj obliġnje crkve sv. Mateja. Koreografi i voditelji druġtva jesu g. Dean Kliman i g. Franko Zec.

Spomen dom u ļast palim borcima (PalļiĺE., 2015)

Crkva sv. Mateja (PalļiĺE., 2015)

8.2 PRVI POČECI

Gospodin Anton (Tone) Rudan ï Starina u svojoj mladosti posjeĺivao bi obliġnje selo Krġan kako bi razgovarajuĺi s lokalnim ljudima upijao znanja vezana uz narodni folklor. Ljudi bi se druġili na ġternama (kraj bunara) i zapoļinjali plesati, dok bi ih mladi gledali i nastojali pohvatati korake. U poļecima nastanka folklorna skupina ĂCereñ nosila je naziv ĂSeljaļka sloga. Prvi predsjednik skupine bio je Anton GrgoroviĺE iz Ģgombina koji je Cerane predvodio na mnogim nastupima meĽu kojima se ubrajanju nastupi 1948. i 1949. godine u Zagrebu, Puli, Labinu i Rijeci. Godine 1956. folklorno druġtvo poprima danaġnji naziv te poļinje se s

intenzivnim pomlaĽivanjem ļlanova (PerniĺŁ, 1997). Voditelj druġtva postaje ņino ZanetiĺŁ. Uz Rudana u folklor su se priklju ļili Boġac Romano iz Kinkeli, Boġo Ģgomba iz Gajmani, Romano ĢiviĺŁ iz Gajmani, Ivan Nini Boġac i drugi. Nakon ZanetiĺŁa vodstvo preuzimaju Romano ĢiviĺŁ i Ivan Nini Boġac. Kriza u vrijeme Domovinskog rata dovela je druġtvo do neġeljene stagnacije. Doġlo je do promjene u pravnim propisima gdje je 1997. FD ĂCereñ temeljem Zakona o udrugama postalo neprofitna udruga sa sjedištem u Ģminju. Cerani su nastupali na mnogo smotri i manifestacija diljem Hrvatske i u inozemstvu. Redoviti su sudionici smotra narodne glazbe i plesa Rovinjġtine, a sudjelovali su na 36. MeĽunarodnoj smotri folklora u Zagrebu, 37. Vinkovaļkim jesenima, Smotri Jadrana u Trogiru, manifestacijama Sabora ļakavskog pjesniġtva u Ģminju, na smotrama folklora u Novoj Raļi, danima vina u Jastrebarskom i dr. Sudjelovali su na smotrama u Sloveniji, Italiji, Bugarskoj, Belgiji, Njemaļkoj, Ġvicarskoj, Francuskoj, Austriji, te kao jedini predstavnici Hrvatske na treĺŁoj meĽunarodnoj folklorijadi u MaĽarskoj 2004. godine. Prvi u Istri snimili su gramofonsku ploļu pod nazivom ĂPjesma i svirka iz Istreñ, a gostovali su u raznim televizijskim emisijama meĽu kojima ĂIstarski svatiñ i ĂIstarska ļeġljarijañ (PerniĺŁ, 1997). U ljetnim mjesecima bavili su se promocijom na ljetnim rovinjskim i poreļkim terasama, te u turistiļkim naseljima u svrsi prikazivanja istarskog naļina ġivota, plesa, glazbe, zajedniġtva i prenoġenja ljubavi prema folkloru. Na promocijama nije nedostajala tradicionalna noġnja Ģminjġtine i Cerangtine koja je sastavni dio folklornog svijeta.

Anton (Tone) Rudan (PernaiĺŁ, R., 1997)

Peļat F.D. ĂCereñ (PalļiĺŁ, E., 2015)

9. NARODNA NOŠNJA ŽMINJŠTINE I CERANŠTINE

Na području Žminjštine upotrebljavale su se dvije vrste odjeće, jedna radna za svaki dan, a druga svečana za posebne prilike. Žene su dolazeći iz drugih krajeva donosile kao miraz vlastitu nošnju i nakit (ričine). Nošnja je bila bogatije ukrašena u gradovima na obali Istre. U nošnji se nekada šenilo, zakapalo, kopalo i plesalo dok je danas nošnja prisutna na smotrama folklora i svakom vidu prezentiranja narodnih običaja. Nekada je za izradu nošnje na području Žminjštine i Ceranštine bila zadužena gospoĐa Nevenka Ferlin, a već deset godina ovu je ulogu preuzela krojačica Grozdana Radolović, unuka folkloraša Antuna Rudana.

9.1 ŽENSKA NOŠNJA

Bičve su šenske čarape. Zimi su bile vunene, a ljeti pamučne, pletene na uzorak (gašići, merlići) u obliku ornamenta. Radnim danom nosile su se tamno smeĐe ili crne vunene čarape vezane vunenim podvezicama.

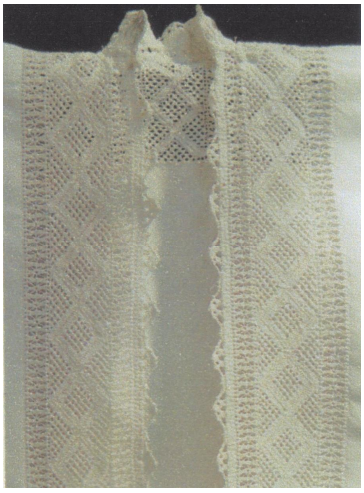
Bičve (Srdoč, M., 2004)

Fačuol/fačol je šenski rubac, nosio se na glavi preklopljen po dijagonali u cilju vidljivosti šenske pletenice. Na uglu rupca nalazi se po jedna bijela kita oko 20 cm dugačka (Radauš Ribarić, 1997). Pravilne konture na zavezanom rupcu morale su izgledati kao kapica s dva pravilna roga. Žene su ispod fačuola imale ispletene pletenice (kite).

Faļuol (Srdoļ, M., 2004)

Stomanja/košulja ģenski je dio odjeĺe koji na vidljivim podruļjima na prsima i oko vrata izraĽen finim ģupljikavim vezom (Radauġ RibariĺĹ, 1997). Ukrasni vez prati duboke proreze na prsima, te uspravni ovratnik koji pokriva vrat. Dugmad je bila ruļno izraĽena.

Stomanja (Srdoļ, M., 2004)

Zaprežić je ģenska pregaļa koja pokriva prednju stranu dugaļke haljine, od struka na dolje.

Zapreģiĺ (Anonimni, 2015)

Modrna/carza/rašnica ģenska je haljina koja je tkana od prirodno smeĽe ovļje vune, dvije niti finija, ļetiri grublja te lagano stupana, ponavljana i rezana u pojasu. Rukavi su uski i zavrnuti zarukavljem (Radauģ Ribariĺ, 1997). Zimi su rukavi navuļeni, a u toplije vrijeme prekriģeni na leĽima i pridrģani pojasom. Ukras na modrni sastoji se od poruba i vezanih ukrasnih pruga. Boja ukrasnog poruba strogo je odreĽena za svaku priliku. Kod djevojaka se na modrni za radost koristio crveni porub zajedno sa svjetlije zelenom bojom. Starije ģene za korotu nosile su modrne na ģalost ukraģene plavim i tamnoljubiļastim panom.

Modrna (Srdoļ, M., 2004)

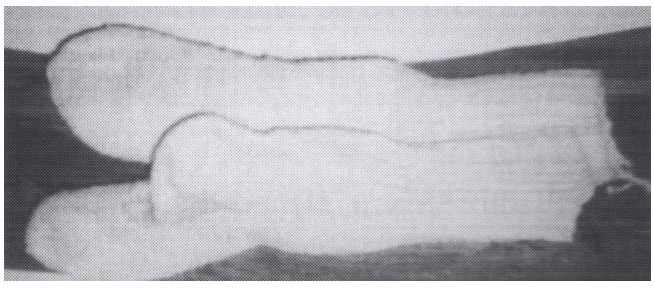
Kanica je pojas kojim se u struku opasala modrna. Çivljih je boja ukrašena uzorcima u obliku sitnih rombova. Za određenu prigodu nosile su se u pripadajućim crvenim, plavim ili zelenim bojama.

Kanica (Srdoč, M., 2004)

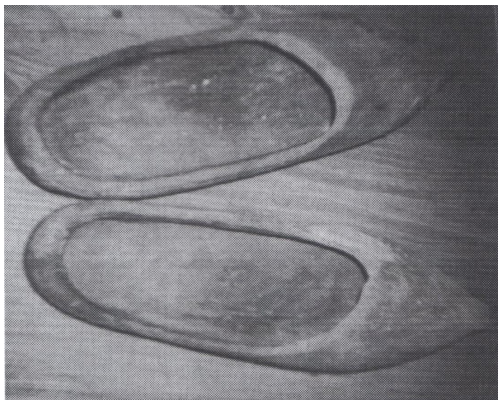
9.2 MUŠKA NOŠNJA

Muški škafuoni/ škafunice to su vunene pletene bijele čarape.

Škafuoni (Srdoč, M., 2004)

Cokule su drvene cipele sa zavrnutim zavrgecima, namijenjene radu u polju. Siromagnijima su posluģile za odlazak u crkvu, oblaļile su se na bosu nogu ili zimi povrh vunenih holjeva (Radauģ RibariĺĹ, 1997).

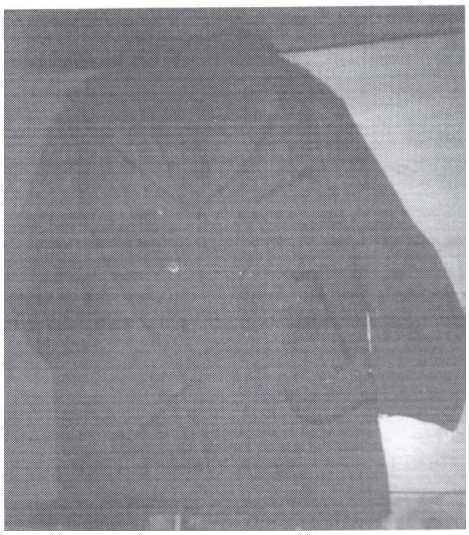
Cokule (Srdoļ, M., 2004)

Bargeši /banavreke (brageše) su muģke hlaļe isprepletene od ovļje vune, grubo tkane, svjetlije boje. Radnim bi danom odijevali dotrajala suknena odijela, a nedjeljom sveļanija. Tanki materijal morao se natiskivat da bi postao gugĺi.

Bargeģi (Palļiĺ, E., 2015)

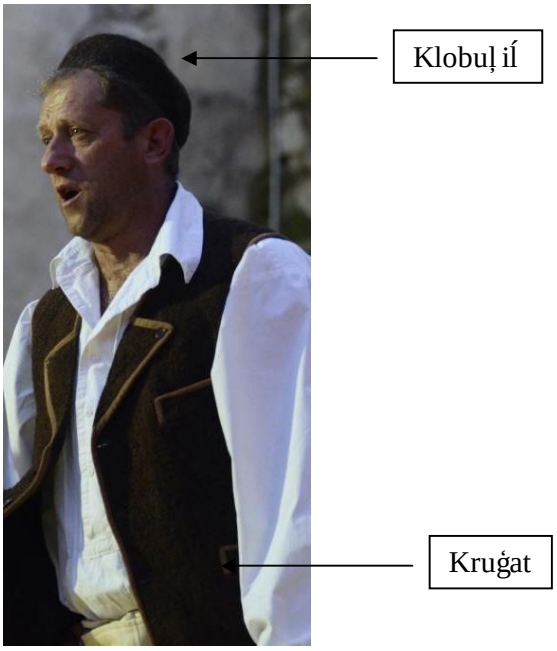
Jaketa je jakna sa̓ivena od crne janjeĹe vune. Koristi se u zimskim danima i sveļanijim prilikama.

Jaketa (Srdoļ, M., 2004)

Kružat mu̓ki tamno smeĽi prsluk od ovļje vune, sa tri do ļetiri d̓epa**.**

Klobučić/ klabuk (bareta) je mu̓ka kapa istog materijala i boja kao prsluk.

Ļlan folklornog du̓tva ĂCereň, Dean Kliman (Prekalj, J., 2013)

Posebni nazivi za odjevne predmete specifični su za područje Žminja i Cera gdje se njeguje karakteristični žminjski govor.

10. ŽMINJSKI GOVOR

Slavenski govori mogu se podijeliti u dvije skupine slovenskih govora (čavrinski i brkinski), perojski doseljenički (crnogorski) štokavski, i tri skupine govora koji su čakavskog tipa: sjevernozapadnočakavski, centralnočakavski ikavsko ijekavski i jugoistočnočakavski ikavski govor (Kalsbeek, 2014). Karakteristični žminjski govor pripada sjevernozapadnočakavskoj skupini govora, te isto tako pripada sloju najstarijih istarskih slavenskih govora. U govoru pronalazimo prisutnost i mnogo posuđenica iz venecijanskog govora. Žminjski je govor zaštićeno nematerijalno kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske od 2008. godine. Kao takvo predstavlja kulturno bogatstvo koje se prenosi s generacije na generaciju te pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta i promiče poštovanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. Spomenuti poddijalekt u velikoj mjeri obilježava čuvanje starog jezičnog stanja, kako u vokalizmu i naglašenim osobinama jezika tako i u leksiku (Kalsbeek, 2014). Većinom se čuva karakteristično čakavsko troglasno stanje. Velika su narodna ostavština poslovice i uzrečice na žminjskom dijalektu, primjerice: *„Pokle vojska fini lahko je bit kapetan“* (Nakon što završi vojska lako je biti kapetan) (Moličbob, 2008). Uzrečice i poslovice ostale su sačuvane usmenom predajom do danas. Žminjski je govor izvorište stvaranja književnih djela kao što su primjer djela Nade Galant i Zvane Črnje, ali i sredstvo kojima se realiziraju tekstovi koji se kasnije uglazbljuju za potrebe folklornih društava u cilju obogaćenja plesnog repertoara. Mnogi stari tekstovi pjesama su se izgubili, naročito za vrijeme talijanske okupacije kada nije bilo dozvoljeno pjevanje na materinjem jeziku. Ostali su zabilježeni tek poneki tekstovi i stihovi za ples kao u ovom slučaju nekoliko stihova koji aludiraju na ljubavnu tematiku i sadrže motive prirode i doma nastali u selu Rudani, a napisani su za folklorni ples balun: *„Tamo gore na (j)onoj mali ma na zelenoj travi na tranatinanana tam je hiža (j)od naše ljubavi tanana tanananana tanananana nana.“* (Ivančan,1963).

11. ISTARSKI BALUN

Istarski balun najrasprostranjeniji je istarski ples i nosilac posebnih ritmiļkih oblika. Pretpostavlja se da naziv plesa potjeļe od talijanske rijeļi ballo ģto znaļi ples, a s obzirom na to da se radi o izraģajnom plesu uz stapanje nogu nazvan je ballone, odnosno veliki ples. Vrlo je sliļan kolima koja se pleģu u narodnim noģnjama u ostalim dijelovima Hrvatske, Bosne i Hercegovine (JeleniĺŚ, 2004). Kod baluna kao i kod ostalih plesova u Istri vaģna je ritmiļka mjera kako bi doģlo do izjednaļavanja koraka. Balun ima 4/4 takt, te se pojedina figura proteģe kroz 4 takta (Ivanļan, 1963). Melodijska fraza moģe se razlikovati, ovisno o mjestu u Istri, stoga postoje i razliļiti baluni. Pojedine figure baluna obogaĺŚene su raznim varijantama. Ļetiri osnovne figure jesu: hodit u okole ili ģetat, prebirat, vrtet ili obraĺŚat i valcat. Koreografija je koncipirana logiļnim slijedom. Prvo slijedi hodanje gdje plesaļi hodaju po krugu, a korak se postavlja na svaku tanku dobu. Nakon hodanja je prebiranje gdje plesaļi izvode korake najprije po osminkama, a onda po ļetvrtinkama. Zatim, nakon nekoliko takta slijedi okretanje gdje kolovoĽa uzviļe: ĂObrni je, obrni!ñ (OkreĺŚi je, okreĺŚi). Figura je to gdje se plesaļi pridrģavaju rukama, jedna im je ruka iza leĽa, a drugu drģe u zraku, savinutu u laktu (JeleniĺŚ, 2004), a plesna je figura koju je najteģe izvesti. Nogama, po taktu svake ļetvrtine parovi koraļaju u krug okretima od 180 stupnjeva. Parovi se okreĺŚu u smjeru kazaljke na satu, dok se cijela skupina kreĺŚe u krug u smjeru suprotnom od kazaljke na satu. Partner zapoļinje figuru lijevom nogom, a partnerica desnom. Sloģenija inaļica drģanja u figuri obraĺŚanja jest kada partnerica drģi partera objema rukama oko struka, dok partnerove ruke su iznad ramena savijene u laktu pod devedeset stupnjeva, s ispruģenim podlaktica prema gore i skupljenim prstima ģake. Na kraju slijedi figura valcanje koja se moģe izvesti na dva naļina. Prvi naļin je na mjestu gdje su lijeva odnosno desna noga partnera u poļuļnju i slijedi vrtnja oko vertikalne osi para (Ivanļan, 1963). Poļetak poļuļnja je na desnoj nozi na svakoj dobi u taktu, a izvodi se do kraja glazbene fraze ili do odredbe kolovoĽe. Zatim se s dva koraka na svakoj dobi premjesti teģina na drugu nogu i poļinje vrtnja u drugom smjeru. Partnerica i partner su prilikom izvedbe spomenute figure okrenuti jedan prema drugome dodirujuĺŚi se desnim bokovima, odnosno nakon promjene lijevim bokovima, te se prate pogledima. Ruke partneri mogu obuhvatiti oko struka ili jednu ruku poloģiti na unutraģnju nadlakticu partnera, a drugu slobodnu ruku drģati u zraku. Druga i treĺŚa figura u viģe navrata se ponavljaju. Postoji viģe varijanti baluna meĽu kojima labinski, medulinski, ģminjski, barbanjski, ĺ iĺŚki, bodulerski balun, labinski tanac i ceranski balon. Balun glazbeno prate

sopele, no to mogu ļiniti i instrumenti manjeg melodijskog raspona koji odrģavaju ritam. TakoĽer uz prisustvo glazbe ili bez, uključivalo se tarankanje, odnosno pjevanje pojedinih rijeļi u ritmu u obliku poruka (Ivanļan, 1963). Nekada kao trenutne dosjetke ili kao ponavljanje slogova u trajnananca stilu, radi odrģavanja ritma. Balun se izvodio u nedjelju nakon sv. mise, gdje bi se tom prigodom oblaļile narodne noģnje ili za vrijeme sveļanijih prigoda. Pogodno mjesto za nastupanje smatrao se otvoreni prostor, uz prisustvo velikog broja ljudi. Danas se balun izvodi na ljetnim pozornica, gradskim trgovima i jezgrama. GovoreĺI o varijantama baluna, ceranski balon specifiļna je varijanta istarskog baluna i bitno se razlikuje od ostalih varijanti baluna u razliļitim krajevima Istre, o ļemu Íe biti govora u nastavku.

12. CERANSKI BALON

Ne postoje zapisi o razlozima i naļinu nastanka ceranskog balona, meĽutim, poļetak izvoĽenja spomenutog datira od 40-ih godina dvadesetog stoljeĺa. Ceranski balon razlikuje se od ostalih varijanti istarskog baluna zbog prebiranja koje zapoļinje lijevom nogom.

12.1 KOREOGRAFIJA

Ceranski balon sastoji se od 4 figure: prebirat, valcat, ģetat (hodit) i obrnut (vrtet). Zbog tehniļkih razloga prezentacije folklornog druģtva na pozornici, ceranski balon je prezentiran tako ģto ļlanovi folklora ulaze u parovima u ļijem su sastavu muģkarac i ģena. Muģkarac stoji s lijeve strane, dok ģena s desne strane. Ples zapoļinje prvom figurom hodanjem (ģetat, hodit) gdje oboje hodaju desnom nogom u krug obrnuto od kazaljke na satu, nakon odreĽenog broja takta ģena ide ispred muģkarca i slijede 6 taktova druge figure, prebiranja. Nakon prebiranja slijedi okret (vrtet) prilikom kojeg ģena ide muģkarcu s desne strane pod ruku, te nastavljaju hodanje. Zatim slijedi figura obraĺanja koja traje dva takta gdje muģkarci i ģene pribliģavaju desne noge, a lijevim nogama vrte se za 180 stupnjeva u smjeru kazaljke na satu prateĺi putanju kruga u kojem su zapoļeli hodanje ļiji je smjer obrnut od kazaljke na satu (Ivanļan, 1963.). Ponovo je red figure prebiranja gdje muģkarac i ģena viģe nisu jedan nasuprot drugog veĺ jedan pokraj drugog i drģe se za desnu ruku, a lijeva je naslonjena na bok. Poslije prebiranja slijedi maleni okret i ponovno obraĺanje. Red je zatim na prebiranje gdje je lijeva

ruka ženе na desnom ramenu muškarca, a muškarčeva desna ruka na ženina leđa. Desna ruka žene naslonjena je na lijevu ruku muškarca te ruke zauzimaju poziciju koja je karakteristična za plesove poput valcera. Valcanje je posljednja od nabrojenih 4 figura gdje se vrtiću i dodiruju bokovi plesnog para dok se muškarac i žena gledaju u oči. Međutim, valcanje nije i posljednja figura u koreografiji ceranskog balona, slijede još hodanje i zadnje obrađanje nakon kojeg parovi dolaze u prvobitni početni položaj. Plesače ritmički prate pjevači i svirači koji sviraju na malim i velikim sopelama.

Ceranski balon u izvedbi najmlađe dobne skupine (Palči, E., 2015)

12.2 SVIRAČI I PJEVAČI

Svirači i pjevači zauzimaju posebnu poziciju u okviru folklornog društva. Proizvođači su melodije koja pomažе plesačima u realizaciji koraka, odnosno koreografije. Po primjeru folklornog društva „Cereñ instrumenti, naročito sopele su ručno rađene te postoji malo graditelja koji su vješti u izgradnji spomenutih instrumenata, među njima najpoznatiji graditelj instrumenata za društvo „Cereñ bio je Ivan Fonović - Zlatela iz Lazarića. Posljednji je majstor koji je na prebiralici bušio samo 5 rupica, svi nakon njega izrađivali su sopele sa 6 rupica. Nazvan je istarskim Stradivarijem (Pernić, 1997). Među suvremenim graditeljima istarskih instrumenata vrlo je cijenjen Martin Glavaš iz Pule. Većina istarskih svirača svira na glazbalima koje je on izradio. Od drva najviše koristi trešnju, šestil, maslinu, oskorušu i busolu. Osim što je vrstan graditelj, dobar je i svirač sopela. Kada govorimo o istarskim sviračima s područja Cera svakako treba spomenuti Antuna Rudana Domjića, kao vrlo

vaġnog ļlana folklornog druġtva ĂCereň. Isto tako, glazbenom napretku druġtva pridonijeli su Romano Ģiviĺiz Cera, Romano Boġac iz Cera, Josip Rudan iz Rudana nazvan Bepo Ġvik zbog oġtrog dugog ġvika kojim je zavrġavao glazbu i umirovljeni vozaļautobusa Anton Rudan iz Rudana (PerniĺĄ1997). Postoji anegdota da je svoju posebnu voġnju autobusom zavrġio svirajuĺi tuġno mantinjadu. Mantinjada je u istarskom dijalektu primjer svirke koja odraġava brigu za nekoga. U sluļaju pogreba, mantinjada odraġava suĺut onima koji ġale za pokojnikom, te je uvertira u glazbeni program folklornog druġtva. Danas folklorno druġtvo ĂCereň broji malo pjevaļa i sviraļa, meĽutim veliki je interes mlaĽih naraġtaja za tradicionalnom glazbom. U vrtiĺu djeļake i djevojļice poduļava se folklorom, a i osnovnoġkolska i srednjoġkolska mladeġje priključena u druġtvo. Tako da govorimo o naļinu odrastanja i ostavġtini starijih generacija.

Romano ĢiviĺĄ(prvi s desna), Romano Boġac (u sredini) i Boġo Ģgomba (PernaiĺĄ, R., 1997)

13. CERANSKI BALON KAO ŽIVOTNI STIL I ODRŽIVA TRADICIJA

Ģivjeti u odreĽenom razdoblju znaļi prvenstveno prilagoditi se odreĽenim okolnostima. Danaġnje, 21. stoljeće, razdoblje je u kojem prevladava kapitalistiļka industrija gdje se neprestano ljudska kreativnost nastoji brendirati radi ġto veće potroġnje i dobiti. Hrvatsko kulturno trġiġte je u samim poļecima trenda brendiranja kulturnog proizvoda. Primjenjuju se razliļiti marketinġki trikovi kojima je cilj privuĺi ġto veću publiku. Ļinjenica je da se brendiranjem utječe na pozitivan imidġ proizvoda i vjernost publike bez obzira radi li se o narodnoj ostavġtini, plesnom performansu, predstavi. Potroġaļi ġele da odreĽeni proizvod reflektira njihove potrebe, ġelje, ambicije, te je pri tome vrlo vaġan vizualni aspekt. Vranġeviĺ

iznosi tvrdnju da su brendovi sveprisutni, te da ih je nemoguće izbjeći s obzirom na to da imaju razvijene identitete (Vrangčević, 2007, navedeno u Dabo, 2012). Kada govorimo o brendiranju kulturnih proizvoda narodnog folklora valja spomenuti Ansambl Lado. Radi se o ansamblu koji odgovara kriterijima trgovačkog. U publici pobuđuje emocije iz prošlosti, sakuplja kulturnu baštinu, krasi ga profesionalna izvedba i besprijekoran vizualni izgled, jedini je profesionalni nacionalni ansambl koji je financiran iz državnog proračuna i koji službeno predstavlja kulturnu baštinu Republike Hrvatske u svijetu. Folklorno društvo ČCereň bitno se razlikuje od Ansambla Lado ne samo po načinu prezentacije kulturne baštine, već i po pristupu prema folkloru. FD ČCereň amatersko je društvo iz područja središnje Istre koje za svoje kreativno predstavljanje kulturne baštine ne postiže nikakav profit. Folklor za navedeno društvo nije posao ili hobi, već je to način života. Djeca iz mjesta Cere već u vrtiću uče prve folklorne plesne korake koje izvježbavaju preko tjedna. Nije samo riječ o učenju koraka ceranskog balona, lokalnog tradicionalnog plesa, već je riječ o upoznavanju s načinom života i vrijednostima koje su njegovali njihovi preci. Znatiželja, požrtvovnost i strast jednog čovjeka dovela je do folklornog društva koji danas broji 30-ak članova. Kroz ples se djeci prenažaju vrijednosti kao što je strast, upornost i hrabrost. Folkloraši KUD-a ČCereň su u samim počecima nastanka njegovali svoju strast prema folkloru bili su uporni, nisu se bojali ni vladajućih režima koja su im htjela uskratiti zadovoljstvo bavljenja folklorom. Zato, FD ČCereň neprekinuto postoji 70 godina i aktivno je i dan danas. Govoreći o načinu života jednog naroda, možemo povući poveznicu s indijanskim plemenom Navaho. Pleme Navaho nalazi se sjeverno od Meksika, njihovi obredi potječu iz snova ili vizija. Radi se o plemenu koje je odbilo konvencionalna pravila života i njeguje svoja vjerovanja i tradiciju. Navaho mitovi i rituali daju ključne kulturalne odrednice i odgovore individuumu. Pleme živi po svojim pravilima u rezervatu u kojemu malo stranaca ima pristup. Za Navaho su mitovi simbol jedne tradicije koja se održala do danas i simbol jedinstvenog načina života. Društvo ČCereň i pleme Navaho veže činjenica da se nisu podvrgnuli društvenom pritisku i nastojanjima trgovačkog, već se sigurno drže svojih uvjerenja. Plesni koraci ceranskog balona stvorili su neraskidiva prijateljstva, ali i ljubav i sretne brakove među članovima društva. Zanimljiva jest i činjenica da se balon pleše i izvan okvira društva na mjesnim seoskim gozbama, gdje se plesu pridružuju i ostali stanovnici sela koji nisu članovi FD ïa. Ostali seljani u više navrata pokazali su veliku kolegijalnost prema društvu, kada je spomenuto posjećivalo međunarodne smotre. Obzirom da se radi o neprofitnom društvu, teško je pokrivalo troškove puta, pri čemu bi im ostali seljani pomogli donacijama u hrani, piću i raznim drugim potrepštinama, čime se dokazala velika sloga cijele zajednice. U društvu ne

postoji dobna granica. MlaĎe i starije generacije dijele isti prostor, iste plesne korake i nakon svake probe druģe se zajedno u obliģnjem kafiĺu. Za mlade se druģtvo moģe izjednaļiti sa Ăsigurnim skroviģtemñ koje ih odgaja u kojem smjeru koraļati u svijetu odraslih. FD ĂCereñ njeguje svoj ģivotni stil, koji nije u skladu sa suvremenim trendovima. Noģnje druģtva nisu vizualno bogate, ali su jednake od samih poļetaka i nisu doģivjele bitne promjene, bez obzira na mnogobrojne kulture s kojima su bile u dodiru tijekom godina. Tu je i jezik, ģminjski govor koji je specifiļan za spomenuto podruļje i koji je opstao kroz godine. Ceranski balon jest ģivotni stil Cerana. Gledajuĺi jednu njihovu izvedbu moģete se uvjeriti da ste napravili korak u proģlost, onu proģlost o kojoj stariji naraģtaji govore i za kojom ģale. Ceranski balon odraz je druģtva koji ģivi skladno, koje rjeģava u zajedniģtvu ģivotne poteģkoĺe. Druģtvo je to koje ponosno predstavlja svijetu steļeno kulturno nasljedstvo. Bitna poruka koja se kroz ceranski balon ģeli prenijeti ljudima, osobito mladom naraģtaju, jest ta da se ne treba sramiti tradicije i obiļaja, oni su dio identiteta jednog naroda, upotpunjuju ga i ļine ga onim ģto jest. FD ĂCereñ otkriĺe je iznimne posebnosti u samom srediģtu Istre.

Ļlanovi FD ĂCereñ na Danu istarske svirke, kanta i plesa u Svetvinļenti 1967. godine

FD ĂCereñ 2010. godine (Pernaiĺ, R., 1997)

14. ZAKLJUČAK

Povijest je izrazito bitan segment ljudskog ģivota. Zahvaljujuĺi povijesti moģemo shvatiti i objasniti suvremene fenomene. Kako odreĽena tradicija ne bi pala u zaborav, potrebno ju je njegovati i prenaģati na mlaĽe naraģtaje te pribliģiti mlaĽim naraģtajima samu tradiciju. Folklorno druģtvo ĂCereñ uspjelo je u svom naumu da odrģi kulturnu tradiciju i prenosi ju na mlaĽe naraģtaje. U naumu pribliģavanja tradicije i mladih nije bila potrebna tehnologija ili vizualni efekti, veĺ je bilo dovoljno donirati mladima jedan prostor gdje ĺe se osjeĺati ugodno i gdje ĺe se uz ples druģiti sa svojim vrģnjacima. Takav pristup omoguĺio je Ceranima da kroz godine od ceranskog balona, varijante istarskog baluna, naprave ģivotni stil. Njihov pristup folkloru kao amaterima se bitno razlikuje od profesionalnih skupina, gdje je za FD ĂCereñ folklor naļin pristupa ģivotu. Kod profesionalnih izvoĽaļa bitan je vizualni efekt i energija koja se prenosi publici, dok je kod FD ĂCereñ kao amaterske skupine bitno da u svojim izvedbama publici uspiju pribliģiti strast, ponos i ljubav koju osjeĺaju prema vlastitoj tradiciji.

Sagledavģi sveukupno istraģivanje mogu zakljuļiti da je FD ĂCereñ na vrlo jednostavan naļin uspjelo stvoriti nepokolebljivo zajedniģtvo naroda i tradicije, uzimajuĺi za posrednika u tom odnosu ceranski balon. Takav pristup moģe koristiti ostatku Hrvatske kao primjer na koji naļin se folklor moģe popularizirati meĽu mlaĽim naraģtajima. MoguĺĆe je da pribliģavanjem folklora mladima poraste i opĺenita zainteresiranost za folklorom u cijeloj drģavi. Spomenuta pretpostavka moģe posluģiti kao polaziģna toļka za neka buduĺa istraģivanja o folkloru.

15. PRILOZI

Zvučni zapisi na CD-u sadrže:

1. Snimke ceranskog balona u izvedbi starije skupine FD „Cere“
2. Snimku ceranskog balona u izvedbi mlađe skupine FD „Cere“
3. Snimke dueta g. Deana Klimana i mladog učenika Roka Žgombe na roženicama
4. Snimku folklornog pjevača g. Jože Galanta kojeg na roženici prati g. Dean Kliman
5. Snimku plesa g. Deana Klimana s Doris Grgorović, dugogodišnjom članicom FD „Cere“
6. Snimku razgovora s g. Frankom Zecom

16. BIBLIOGRAFIJA

Bijaġiĺ, I. (1999). Istarski narodni obiļaji i stari zanati. Pula. C.A.S.H

Boġiĺ, D., Iliĺ, O., Mercandel, T. (2012). Pula. Sveuļiliġte Juraj Dobrila

Dabo, K. (2012) Uloga i vaġnost brendiranja tradicijske izvedbene umjetnosti na primjeru Ansambla Lado. Etnologġka istraġivanja br. 17. Str. 171 ï 186.

Domiġiĺ, D., Hek, A.,Moļibob A., Rudan, E. (1995). Istarska Danica 1996. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o.

Eliade, M. (1957). Sacred Time and Myths, u knjizi The Sacred and Profane: The Nature of Religion, str. 68 ï 116, Harcourt, Brace and World, New York

Hamerġak, M., Marjaniĺ, S. (2010). Folkloristiļka ļitanka. Zagreb. Agram

Ivanļan, I. (1963). Istarski narodni plesovi. Zagreb. Institut za narodnu umjetnost

Jeleniĺ, S. (2003). Istarska Danica 2004. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Jeleniĺ, S. (2004). Istarska Danica 2005. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Kalsbeek, J. (2008). O ġminjskom govoru. Uva ï DARE, the institutional repository of the University of Amsterdam. Raspoloġivo na: http://dare.uva.nl/document/2/57911 (posjeĺeno 28.06.2015.)

Kluckholn, C. (1988). Myths and Rituals: A General Theory, u knjizi Robert A Segal (ur.), The Myth and Ritual Theory, str. 313 ï 340, Blackwell, London

Lisac, J. (2004). Ļakavġtina kao narjeļje u hrvatskoj knjiġevnosti. Ļakavska riļ br. 1. str.5 -11

Miliĺeviĺ, J.(1988). Narodna umjetnost Istre. Zagreb. Zavod za istraġivanje folklora

Moļibob, A. (2001). Istarska Danica 2002. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Moļibob, A. (2007). Istarska Danica 2008. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Moļibob, A. (2008). Istarska Danica 2009. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Moļibob, A. (2012). Istarska Danica 2013. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Moļibob, A. (2014). Istarska Danica 2015. Pazin. ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o

Perniĺ, R. (1997). Meġtri svirci i kantaduri. Buzet. Reprezent

Radauġ Ribariĺ, J. (1997). Ęenska narodna noġnja u Istri. Pazin. Istarsko knjiġevno druġtvo ĂJuraj dobrilañ, ĂJosip Turļinoviĺ ñ d.o.o, Istitut za etnologiju i folkloristiku Zagreb

Internetski izvori:

Raspoloġivo na Ministarstvo kulture Republike Hrvatske:

http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3639 (posjeĺeno 27.06.2015.)

Raspoloġivo na TZ Ęminj: http://tzzminj.hr/folklorno-drustvo-cere/ (posjeĺeno 27.06.2015.)

Raspoloġivo na Ansambl Lado: http://www.lado.hr/o-nama/ (28.06.2015.)

Raspoloġivo na Istrapedia: http://istrapedia.hr/hrv/1100/tlo/istra-a-z/ (07.06.2015.)

Raspoloġivo na Istrapedia:

http://www.istrapedia.hr/hrv/409/obicaji-narodni/istra-a-z/ (07.06.2015.)

Raspoloġivo na Moljac.hr: http://www.moljac.hr/biografije/kolumbo.htm (07.06.2015.)

Slike:

Zoviĺ, J., 2010. Godine. FD ĂCereñ 2010. godine

Pernaiĺ, R., 1997. godine. Ļlanovi FD ĂCereñ na Danu istarske svirke, kanta i plesa u Svetvinļentu 1967. godine

Pernaiĺ, R., 1997. godine. Romano Ęiviĺ (prvi s desna), Romano Boġac (u sredini) i Boġo Ęgomba

Palļiĺ, E. 2015. Godine. Ceranski balon u izvedbi najmlaĽe dobne skupine.

Prekalj, J., 2013. Godine. Na slici ļlan folklornog duġtva ĂCereñ, Dean Kliman, raspoloġivo na Glas Istre:

http://www.glasistre.hr/vijesti/kultura/sutlovrecka-smotra-mladi-nastavljaju-tradiciju-416955 (posjeĺeno 26.06.2015.)

Srdoļ, M. 2004. godine. Jaketa

Palļiĺ, E., 2015. godine. Bargeġi

Srdoļ, M. 2004. godine. Cokule

Srdoļ, M. 2004. godine. Ċkafuoni

Srdoļ, M. 2004. godine. Kanica

Srdoļ, M. 2004. godine. Modrna

Anonimni, 2015. godine. Zapreġiĺ. Raspoloġivo na Google.hr: www.google.hr. (posjeĺeno 07.06.2015.)

Srdoļ, M. 2004. godine. Stomanja

Srdoļ, M. 2004. godine. Faļuol

Srdoļ, M. 2004. godine. Biļve

Pernaiĺ, R., 1997. godine. Anton (Tone) Rudan

Palļiĺ, E., 2015. godine. Peļat F.D. ĂCereñ

Palļiĺ, E., 2015. godine. Spomen dom u ļast palim borcima

Palļiĺ, E., 2015. godine. Crkva sv. Mateja

Anonimni, 2015. godine. Bajs Raspoloġivno na Google.hr: www.google.hr (posjeĺeno 07.06.2015.)

Mariĺ, M., 2015. godine. Sviraļ vijulina

Srdoļ, M. 2004. godine. Trijeġtina

Anonimni, 2015. godine. Istarska tamburica. Raspoloġivo na Google.hr: www.google.hr (posjeĺeno 07.06.2015.)

Anonimni, 2015. godine. Sopelica

Raspoloġivo na Osnovna umjetniļka ġkola Matke Brajġe Raġana: http://www.ous-mbrasana.skole.hr/fotogalerija?show=album&id=4 (posjeĺeno 07.06.2015.)

PrimoġiĺV., 2015. godine. Ġurle

Rasploġivo na KUD Zlatela: http://www.kudzlatela.com.hr/od-bukola-do-velih-sopela/ (posjeĺeno 07.06.2015.)

Anonimni, 2015. godine. Svirale. Raspoloġivo na Google.hr: www.google.hr (posjeĺeno 07.06.2015.)

Palļiĺ, E, 2015. godine. Mih

Srdoļ, M. 2004. godine. Miġnice

ZoviĺJ. 2002. godine. Roġenice

PerniĺR. 1997.godine. Roġenice

ZoviĺJ. 2002. godina. Svirka na maloj i na veloj roġenici